گرنگییەکانی چیرۆک لە گۆڤارەکانی منداڵان.. ڕۆزا شوان

گۆڤارەکانی منداڵان، ئەو گۆڤارە نووسراو و چاپکراوانەن، کە بەپێی قۆناغەکانی تەمەن و گەشەکردنی منداڵان، بابەتەکانیان بە تایبەتین بە منداڵان، لەلایەن گەورەساڵانەوە دەنووسرێن و ئامادەدەکرێن و دەردەهێنرێن و چاپ دەکرێن، دەشێ منداڵان خۆشیان لە هەندێ لە گەشەکانی گۆڤارەکان، بە بابەتی سووک و کورت و ئاسان و ساکار بەشداریان تێدا بکەن.

گۆڤاری منداڵان، یەکێکە لە هەرە گرنگەکانی میدیای منداڵان. سەرچاوەیەکی گرنگە لە سەرچاوەکانی ڕۆشنبیریکردنی منداڵان. کە بە زمانێکی ساکار و شیرین و بە شێوازێکی ئەدەبی و هونەری ناسک و جوان، بە وێنەی ڕەنگاوڕەنگ، بابەتەکانی ئامادەدەکرێن و دەڕازێنرێنەوە. ئەم تایبەتمەندییانەش وایان کردووە، کە لەگەڵ سەرچاوەکانی تری ڕۆشنبیریی منداڵاندا جیاوازی هەبێت، چونکە گۆڤارەکانی منداڵان دەتوانن بە ئاسانی، سەرنجی منداڵان رابکێشن و چێژ و سوود لە خوێندنەوەی بابەتە هەمەڕەنگەکانیان وەربگرن و بە سەیرکردنی وێنە جوان و ڕەنگاوڕەنگەکانیان دیدەیان ڕۆشن بکەن. واش لە منداڵان بکەن، کە هۆگر و هاوڕێی هەمیشەی گۆڤارەکانی منداڵان بن و لایان شیرین ببن.

گۆڤارەکانی منداڵان، ناوەندێکی گرنگن بۆ پاراستن و بۆ گواستنەوەی ڕۆشنبیری و بەها و داب و نەریتە ڕەسەن و جوانەکانی کۆمەڵ بۆ نەوەی داهاتوو. هۆیەکی زۆر گرنگیشن لە هۆیەکانی پەروەردەکردن و فێرکردن و ئاراستەکردنی ناڕاستەوخۆی منداڵان. گۆڤارەکانی منداڵانی کورد، هۆ و هاندەرێکی گرنگیشن بۆ گەشەکردن و پەروەردەکردنی منداڵانی کوردمان، بە ڕۆحی کوردایەتی و بە کوردستان پەروەری و بە خۆشەویستی مرۆڤایەتی. هۆیەکی گرنگن بۆ ئاشناکردنی منداڵانی کوردمان، بە مێژووی پڕ لە سەروەری گەلەکەمان و بە جوگرافیا و بە سروشتی جوانی کوردستان. هۆیەکن بۆ ناساندنی سەرکردە و کەڵە تێکۆشەران و ناودارە نەمرەکانی گەلەکەمان

بە منداڵانی کورد. هەیەکی گرنگیشن بە فێرکردنی منداڵانی کوردمان بە خۆشەویستی
و شانازی کردن، بە بەرگریکردن و بە پاڵەوانەتی و گیان فیدایی پێشمەرگە و گەریلا شەرڤانە قارەمانەکانی کوردستان، کە بوونەتە هێما و سیمبولی ئازایەتی و پاڵەوانەتی لە جیهاندا. گۆڤارەکانی منداڵانی کورد گەشە بە بەهرە و حەز و ئارەزووەکانی منداڵان دەکەن و ئاسۆی بیر و ئەندێشەیان فراوانتر و گەشتر دەکەن. سامانی وشە و رستە و فەرهەنگی زمانەوانیشیان دەوڵەمەنتر دەکەن.

چیرۆکی منداڵان ئەو گێڕانەوە نووسراوەییەیە یا زارەکییەیە، کە بە تایبەتی بۆ منداڵان نووسراون. مەبەست و پەیامەکی: پەروەردەیی، نیشتمانی، کۆمەڵایەتی، هونەری، مۆراڵی، زانستی و زمانەوانی، یان چێژ و خۆشی لەخۆدەگرێت.

چیرۆکی منداڵان، بە ئامرازێک بۆ بڵاوکردنەوەی کولتوور و زانست و زانیاری و فەلسەفەکان دادەنرێت. یەکێکە لە کاریگەرترین جۆرەکانی ئەدەب لە دەروونی منداڵان و گەورەساڵان. هۆکارێکی گرنگیشە بۆ بنیاتنانی کەسایەتیی دروست و هاوسەنگی منداڵان. چیرۆک لەلای منداڵان پێگەیەکی دیاریکراوی گرنگ و جیاوازی هەیە و لە سەرووی ژانرە ئەدەبییەکانی دیکەوەیە. بەو چێژ و هێزە کاریگەرییەی کە هەیەتی، زیاتر لە ژانرە ئەدەبییەکانی دیکە، کاریگەریی لەسەر منداڵان هەیە. سەرچاوەی ئەم گرنگییە لەوە دایە، کە چیرۆک زیاتر گوزارشت لە پێویستییەکانی منداڵان دەکات، بە گەڕان و ناسینی جیهانی دەوروبەریان. لە راستیشدا ژیانی مرۆڤ لەدایکبوونییەوە تا کۆچکردنی، بریتییە لە زنجیرە چیرۆکێکی شیرین و تاڵ، یان لە رۆمانێکی درێژ، کە بە دوا ماڵئاوایی کۆتایی دێت.

لەسەر ئەم بنەمایە، دەکرێ لەو هۆکارانە تێبگەین، کە بۆچی چیرۆک پانتاییەکی زۆری لە گۆڤارەکانی منداڵان گرتووتەوە، بە گۆڤارە کوردییەکانی کوردستانیشەوە. کە لە هەر ژمارەیەکدا، چیرۆکێک یان دوو چیرۆک بۆ منداڵان، بە وێنەی کێشراوی رەنگاوڕەنگی جوانەوە بڵاودەکرێنەوە. چونکە ستافی ئەو گۆڤارانە، ئەوە دەزانن کە چیرۆک ئاسانترین رێگایە، بۆ گەیاندنی پەیامە پەروەردەیی و نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و رەوشتی، بە منداڵانی هۆگری خوێندنەوە. کار بە ئەوە دەکەن، کە کۆمەڵێک بەهای بەرز و سۆز و رەوت و بیرۆکە و زمان و توخمەکانی رۆشنبیری و زانستی بە منداڵانی خوێنەر دابین بکەن.

بەشدارن لە پێکهێنانی شێوازێکی جیاوازی تەواو، لەگەڵ ئەو منداڵانەی کە خوێنەر نین.
ئەو چیرۆکە وێنەییانەی کە لە گۆڤارەکانی کوردستاندا بڵاودەکرێنەوە، لە گۆڤارەکانی (پەپولە، هەنگ، سفەرە، لەتیف هەڵمەت، لاپەڕەی منداڵان لە ڕۆژنامەی هەولێر) یان لە گۆڤارەکانی پێشتردا بڵاوکراونەتەوە، یان لە سایتە کوردییە ئەلیکترۆنییەکاندا بڵاکراونەتەوە و بڵاودەکرێنەوە. ڕۆڵێکی گرنگیان هەبووە و هەیە لە ڕۆشنبیریکردن و لە ئاراستەکردنی منداڵانی نەوەکانی پێشتر و نەوەی ئەمڕۆ کورد. کە گەشبینبن و متمانەیان بە تواناکانی خۆیان هەبێت، لە دروستکردنی داهاتوویەکی گەشتر و گەیشتن بە هیوا و ئامانجە خوازراوەکانی کورد و کوردستانی نیشتمانی پیرۆزمان.
تا ئێستا بە دەگمەن باس لە ڕۆڵ و لە گرنگییەکانی چیرۆکەکانی منداڵان لە گۆڤارەکانی کوردستان بۆ منداڵان کراوە. بۆیە هیوادارم کە لەم بارەیەوە لێکۆڵینەوە و توێژینەوە بکرێت. زیاتر تیشک بخرێتە سەر ئەم بوارە و هەڵیانبسەنگێنن.
ئەوەش دەپرسین، ئایا ئەو چیرۆکانەی کە لە گۆڤارە کوردییەکاندا بڵاوکراونەتەوە و بڵاودەکرێنەوە، توانیویانە ڕۆڵی خۆیان لە پەروەردەکردن و لە ڕۆشنبیریکردن و لە بە نیشتمانیکردن و بە کۆمەڵایەتیکردنی منداڵانی کورد، بینیون و دەبینن؟ تا ئێستا توێژینەوەی ئاکادیمی نەکراوە. بە وردی تیشک نەخراوەتە سەر پەیام و ناوەڕۆکی ئەو چیرۆکانەی لە گۆڤارە کوردییەکاندا بڵاوکراونەتەوە. تا ئەمڕۆش ڕێکارەکانی میتۆلۆژی (مەنهەجی) بۆ لێکۆڵینەوە لە چیرۆکەکانی منداڵانی کورد لە گۆڤارەکانی کوردستان بۆ منداڵان روون نەکراونەتەوە. لەوانەش دیاریکردنی بابەت و ئامانجەکانی چیرۆکەکانی منداڵان لە گۆڤارە کوردییەکان بۆ منداڵان. هەڵسەنگاندن و ڕەخنەی ئەدەبیمان نەبووە و نییە، بە لێکۆڵینەوە لە لایەنی ئەرێنی و نەرێنییان، باشی و خراپیان، بەهێزی و لاوازییان.
گۆڤارەکانی منداڵان، ڕۆڵ و گرنگییەکی چارەنووسازیان هەیە، لە بنیاتنانی مێشک و هزری دروستی منداڵان. هۆشیاریان دەکەنەوە و هانیان دەدەن بۆ خوێندنەوە و بۆ خۆڕۆشنبیریکردن. گۆڤارە کوردییەکان بۆ منداڵان، یارمەتیی منداڵانی کورد دەدەن، کە بە دروستی فێری زمانی کوردی ببن. هانیشیان دەدەن بۆ نووسینی چیرۆک و شیعر.

گۆڤارە کوردییەکانی منداڵانی کورد، گۆڤاری گشتین، بۆ تەمەنێکی دیاریکراوی منداڵان نین. بە زۆری بۆ منداڵانی تەمەنی (هەشت بۆ دوانزە) ساڵانەن. گۆڤاری تایبەتیش نین و هەمەوو بابەتێکیان لەخۆگرتوون. کاتی دەرچوونیشیان دیاری نییە. تیراژشیان زۆر کەمە و بە هەمەوو شارەکانی کوردستان ناگەن. زۆر بە داخەوە کە لەو گۆڤارە کوردییانەی کە لەسەرە ناویانم هێناون، یەک دانەیان بە کتێبفرۆشەکانی کەرکوک لێ نانێرن؟! من سێ ساڵ پێش ئێستا، ئەم گلەییەم گەیاندە برای بەڕێزم، مامۆستا نەریمان عوسمان، لە ستافی گۆڤاری پەپولە کە لە سلێمانی دەردەچێت. بەڵێنیان دا، کە لەمەوە دوا، لە هەر ژمارەی پەپولە چەند دانەیەکی بە کتێبخانەکانی کەرکوک لێ دەنێرن. بەڵام وا دیارە هەر بەڵێن بوو، چونکە ئەمساڵ لە سێ کتێبخانەی سەرەکی کەرکوکم پرسی ئایا گۆڤاری پەپولەتان بۆ دەنێرن؟ لە وەڵامدا وتیان نەخێر.
دووبارە داوا لە ستافی گۆڤاری پەپولە و هەنگ دەکەم، کە لە هەر ژمارەیەکیان، چەند دانەیەک بۆ کتێبخانەکانی شاری کەرکوک (دیالۆگ) یا (باباگوڕگوڕ) یا (کارێز) بنێرن. بۆ ئەوەی منداڵانی کوردمان، لەم شارە بەنازەی کوردستاندا، هۆگری خوێندنەوەی بابەتەکانی ئەم گۆڤارانەی منداڵان ببن. ڕۆڵی چەند سایتێکی ئەلیکترۆنی کوردی بەرز دەنرخێنین لە بڵاوکردنەوەی بابەتەکانی ئەدەبیات و پەروەردەی منداڵان.

دوبەی: ٢٠٢٤

ڕەزا شوان